

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертацията „Проективна онтология и грижата като мъдрост“ на проф. д-р Веселин Христов Дафов за придобиване на научна степен „доктор на науките“ по професионално направление 2.3. Философия

Дисертацията на проф. д-р Веселин Христов Дафов „Проективна онтология и грижата като мъдрост“ е очевидно следствие на дългогодишен задълбочен труд. Тя се състои от общо 515 страници—490 стр. основен текст и 25 стр. обща библиография (по БДС обемът е със сигурност над 550 стр.), като библиографията съдържа около 500 източника, без да са номерирани, на български, английски и руски език. Структурата на дисертацията е разделена на увод, шест части, номерирани с римски цифри, и заключение. Всяка част е организирана във вид на под-части, означени с римски и арабски цифри, а те от своя страна—в отделни глави, номерирани с арабски цифри. Главите, както и уводът, и заключението, са снабдени със своя отделна библиография.

Авторефератът е 51 стр. Структурата на дисертацията е резюмирана в него по подходящ начин, като всяка от шестте части, уводът и заключението, както и съответните глави и параграфи, са представени в тезисен вид. Включен е списък от 7 основни приноса, цитирана литература—над 150 заглавия на български, английски и руски език, както и списък на публикациите по темата на дисертацията: 11 статии (за периода 2020 г.-2024 г.) и 5 студии (за периода 2019 г.-2024 г.).

Дисертацията отговаря на всички законови изисквания за допускане до публична защита, включително на минималните национални изисквания: точките в група А и Б се покриват от двете дисертации—за „образователна и научна степен доктор“ и от настоящата за степента „доктора на науките“; в група В, отразяваща публикациите, точките са надхвърлени и са 205, а в

обикновено най-проблематичната група Д, отразяваща цитиранията на трудовете на дисертанта, е достигнат забележителен резултат от 300 точки.

Спазени са също така всички законови изисквания и срокове по откриване и провеждане на процедурата по защита. Представена е Декларация за оригиналност и достоверност по чл. 27, ал. 2 от ПП ЗРАСРБ, в която обстойно са декларирани трите основни момента, изискуеми от декларацията. При запознаването с трудовете на дисертанта също не съм открил плагиат или елементи на подобно нарушение. Освен това, бих искал да уточня, че нямам съвместни публикации с дисертанта.

Уводът на дисертацията ни представя убеждението на автора, че „философията винаги е била грижа и отговорност за мъдростта“. Тази грижа произхожда от реалността на мисленето и се оформя във вид на истинна действителност на мислещото—като самосъздаване и самосътворяне, т.е. като субективизиране¹. Проектността, която е в центъра на рецензирания труд, е именно осъществяване на тази грижа, но не само в практично-приложен, а най-вече, в теоретичен аспект. Прокарва се идеята, че е желателно и дори необходимо проектността да се различава от заниманието с проекти, а да се схваща като създаване на условия за възникване на субектност в смисъл на общност, заедност и съборност, т.е. като по този начин субектността представлява самото битие на проекта².

В част I. “Субектност. Мислене и проектност – моменти на приложност” в най-добрите традиции на спекулативната логика и философия се представя разгръщането на субектността от абстрактното ниво на наличното битие до

¹ Веселин Христов Дафов, „Проективна онтология и грижата като мъдрост“, дисертация за придобиване на научна степен „доктор на науките“ по професионално направление 2.3. Философия, София, 2025, стр. 22.

² Пак там, стр. 25-27.

най-конкретната разумна субектност.³ Разграничава се предметността от обектността, проследява се онтологията на предметността и тази на субектността⁴. Тук са разгледани обстойно различните форми на субектност,⁵ извършени са уместни и оригинални интерпретативни съотнасяния на защитаваните в дисертацията тези за субектното и проектното с релевантни идеи от немската класическа философия, Хусерловата феноменология, фундаменталната онтология на Хайдегер, екзистенциализма в неговия Сартъров вариант, както и със съответната предходна традиция в българската философска мисъл⁶. Направени са ясни методологични разяснения и са предоставени точни и последователни основания относно систематичния подход към темата на дисертацията. Въвежда изключително важното, дори, системообразуващо понятие за „съборност“⁷.

Втората част, озаглавена “Сесионални и дигитални измерения на проектността”, ни показва как е възможно онтологизирането на проектността в конкретна субектност, например, в сесията. С оглед на субектността са разгледани философското консултиране, методът “философско чудене⁸”, договарянето като начало на философстването⁹, както и питащото битие¹⁰. Специално внимание е отделено на проектната субектност като нов тип общностна субектност в смисъла на съборност¹¹. При нея, се достига до действителна, а не просто привидна или номинална, общност от коренно различен тип, за разлика от интерсубективността в Хусерловото разбиране,

³ Пак там, стр. 30-37.

⁴ Пак там, стр. 39-49.

⁵ Пак там, стр. 59-90.,

⁶ Пак там, стр. 95-104.

⁷ Пак там, стр. 104-112.

⁸ Пак там, стр. 143-153.

⁹ Пак там, стр. 163-168.

¹⁰ Пак там, стр. 184-187.

¹¹ Пак там, стр. 221-228.

която, въпреки наличие на взаимодействие между субектите при конституиране на света и на самите себе си, не успява да преодолее индивидуализма.

Третата част “Социални и граждански измерения на проектността като мъдрост” се занимава с един от централните въпроси на дисертацията, показвайки как при съборното творчество от небитие се създава битие. Авторът не оставя никакво съмнение, че тук се има пред вид не нищото на наличното битие, което следва принципа “*ex nihilo nihil fit*”, а нищото, като вече преодолело наличността на битие в субектността на проектността. Оттук става ясно, че този тип дейност, всъщност, представлява дефиницията за съмосъздаване¹². Друга задача, която тази глава изпълнява в пълна мяра, е да покаже и убеди читателя, че мъдростта е немислима и неотделима от компетентността. Последната прецизно и с философска вещина е диференцирана спрямо образованието и уменията, което неоспоримо демонстрира, че компетентността е мъдрост. Тя подробно е анализирана като гражданска, хуманитарна и философска компетентност,¹³ което обяснява как в различието на проявите си компетентността обема единството на мъдростта.

Следващата част--“Онтологичният ангажимент за академичното като проектност” ни запознава с тезата, че „проектното е домът на академията [в широк смисъл—Ал. Г.] с нейните подразделения“, сред които са културата, изкуството, интелектуалният живот изобщо. Тук особено симпатично ми се стори метафоричното, но със силен академичен заряд, използване на термините „калфа“, майстор“ и „учен“ в съотношението им с „бакалавър“, „магистър“ и „доктор“. Също така не мога да не се присъединя към тезата, че тъкмо философията би могла, а и би трябвало да бъде „гарант за удържане на

¹² Пак там, стр. 229-230.

¹³ Пак там, стр. 295-296.

разликите и съобразяване с достойнствата на бакалавърското, магистърското и докторското”¹⁴.

Предпоследната част, посветена на „Проективната онтология като грижа и отговорност за компетентни (мъдри) иновации и творчество“, признава субектната проектност като интегрална субектност, различаваща се както от обективизираната субектност, така и от парцелираната¹⁵. В тази част като особено интересна и значима ме впечатли онтологията на танца с нейната специфична субектност. Поради това, в дадения контекст не мога да се въздържа да представя един по-дълъг цитат от дисертацията: „Всичко това [субектното време и субектното пространство—Ал. Г.] се отнася към танцуването като сътворяване на субектно време и субектно пространство, в което се постига единството на тон, трайност, такт, ритъм, метрум, темпо от една страна и стоеж (стойка, строй), линия (път), пресечени линии (кръстопът), кръг (околовръст, двор, ограда), композиция, град (градски дух, градско настроение)”¹⁶. Приведеният цитат би могъл да служи като въведение и потвърждение на тезите на автора, че танцът в никакъв случай не е налично битие, т.е. битие-в-себе-си, а, напротив, е битие за-себе-си, изразяващо същността чрез действителността на *изпълнението*. По-нататък танцът преминава на нивото на субектността на понятието във вид на *игра*, в която както пространството, така и времето се “о-субектират”. Накрая, танцът напуска чистата теория на логическите категории и преминава в обективацията на духа като поемане на отговорност за творчеството на другия в проектността на танцовата сесия чрез общността на танцова двойка или танцов екип.¹⁷

¹⁴ Пак там, стр. 345-346.

¹⁵ Пак там, стр. 351-352.

¹⁶ Пак там, стр. 390.

¹⁷ Пак там, стр. 408.

Последната—шеста—част „Проективно онтологизиране и консултиране“ се спира на две съществени обективации на проектното философстване: като групова работа и като индивидуална консултативна работа¹⁸. Също тук се дава философска—а не просто правна—оценка на разликата между „откривателство“, „изобретателство“ и „творчество“. Струва ми се, че проф. Дафов точно прокарва даденото различаване с оглед на спекулативната логика, допълвайки го с оригинални нюанси на собствената си концепция за проектното субектно¹⁹.

В заключението се прецизира, че най-високият философски интерес се състои в постигане на реално субектно поведение: индивидуално, общностно, колективно, съветническо, проектно, което да играе ролята на условия и среда за пораждаване на творческо или иновативно битие на субектното²⁰.

Приносните моменти на дисертацията са формулирани в съответствие с реалните достойнства на работата, утвърждават постиженията в контекста на българските и световни разработки в полето на обсъжданата темата, подчертават несъмнени новаторски и значими моменти с теоретична стойност. Накратко ще се спира на всеки един от тях: 1. „Онтологизира се (проектира се) *ставането* на проектната субектност, на проектното.“ Първият принос убедително обосновава разликата между създаване и творчество. Чрез този принос проектното се очертава като създаване на творчество и като негово условие. Като се има пред вид, че в дисертационния труд проектното се разгръща като нов тип общност, то даденият принос, наистина, поставя началото на ново направление в теория на творчеството. 2. „Обосновава се ролята на философията като грижа за мъдростта.“ В този принос, в по-тесен

¹⁸ Пак там, стр. 416-418.

¹⁹ Пак там, стр. 463.

²⁰ Пак там, стр. 480.

смисъл, се визират гаранциите, които предлаганата в дисертацията концепция предоставя за избягването на едностранчивата обективация в ущърб на субектността. В по-широк смисъл, тук успешно се защитава новаторска концепция за философстването като такова, което може да се класифицира като фундаментален резултат с мащабни и значими следствия. 3. „Извежда се философската идея за компетентността като мъдрост“. С това се обобщават доказателствата, че компетентността е много повече от набор от знания и умения, а е сигурен начин за отиване отвъд баналното и едноизмерното както в личностното битие, така и във всички сфери на обществения живот. 4. „Представят се теоретичните основания за развиване на авторски проективно академични дейности“. Тук не просто се заявява, но и се обосновава, че проектното битие е практическа мъдрост, съответстваща на античните понятия *φρόνησις* и *prudentia* и дори се съотнася с разбирането за *providentia* в значението си, отнасящо се до благоразумното предвиждане. 5. „Представя разработката за предоставяне на консултативна услуга „Онтологически изследвания“ („Философски онтологизации“) за нуждите на различни субекти“. Тук се описват действителните възможности за конкретно приложение на практическата мъдрост. 6. „Обогатява се онтология на субектността през навлизането в детайли спрямо конкретните поведения“. Даденият принос визира начините за утвърждаване на практическите подходи именна като субектни, а не като автоматични приложения на предварително зададени схеми. 7. „Не просто се дават примери, а се осъществява проективно онтологизиране с оглед на грижата за мъдростта“. Даденият принос красноречиво говори сам за себе си и онова, което би могло да се добави, е че

грижата за мъдростта е практическо взаимодействие с творчески характер във всички сфери на личностно и общностно битие.²¹

В заключение бих искал да подчертая, че представеният дисертационен труд надхвърля стандартните изисквания към подобни разработки, нареждайки се сред водещите постижения на родната, а и на световната, философска мисъл. Поради това напълно подкрепям дисертацията и еднозначно ще гласувам за присъждането на научната степен „доктор на науките“ по професионално направление 2.3. Философия на проф. д-р Веселин Христов Дафов, при което призовавам уважаемите колеги от научното жури да сме единодушни в това отношение.

9.02.2026 г.

Подготвил рецензията:

/проф. д.н. Александър Л. Гънгов/

²¹ Веселин Христов Дафов, „Проективна онтология и грижата като мъдрост“, Автореферат на дисертация за придобиване на научна степен „доктор на науките“ по професионално направление 2.3. Философия, София, 2025, стр. 42-43.